

A Levec ni bil samo slovstveni kritik in zgodovinar, urednik in jezikoslovec, marveč je bil po svojih družabnih zvezah posvečen tudi v naše politično življenje. Ne samo za slovstvo, v enaki meri je bil za slovensko politiko bogata zakladnica, iz katere smo zajemali vsi, ki smo bili potrebni pouka. Tudi meni ni odrekal svoje večje pomoči, nasprotno je z zanimanjem spremljal „Naše zapiske“, ko so po enoletnem prekinjenju zopet začeli izhajati v izpremenjeni obliki, in mi v političnem oziru zaupal več, nego more biti namenjeno današnji javnosti.

In sedaj je zapustil, osivel v plodnem delu, to zemeljsko življenje, ki mu je bilo v marsičem prava „dolina solz“ — kulturni delavec, čigar spomin ostane svetál.

Šolnik Hubad je umrl nepričakovano za nas, ker smo ga sodili po njegovi krepki zunanosti. Njegovo delovanje je bilo glavno šolskega značaja, v tem pravcu se je sukalo tudi njegovo literarno prizadevanje, ki ima v prvi vrsti didaktičen pomen.

Bil je slovenski nadzornik in takemu velja moje slovó. Njegov prednik, Slovenec po rodu, a ne več po mišljenju, je imel pomisleke, ali morem postati na svoji rodni grudi stalno nameščen, ker sem gojenec češkega vseučilišča . . . Hubad je bil naš človek, ki je čutil z nami. Zato se je zanimal za nas ne le v stanovskem oziru, ampak je tudi spremljal naše literarno delo, vzpodbujajoč nas, kjer se mu je zdelo umestno, kar vem iz lastne izkušnje. Slovensko šolstvo in učiteljstvo žaluje za prerano umrlim kakor za svojem.

Dr. Dragotin Lončar.

Jurčičev „Deseti brat“ v prvotnem načrtu. Lani je minilo petdeset let, kar je izšel Jurčičev „Deseti brat“ v prvem natisku. Med Jurčičevo zapuščino, ki jo je izročil pokojni Levec mestnemu arhivu ljubljanskemu, sem našel poleg drugega tudi „črtež“ za ta roman, pisan v belježnico (navadni notes) s svinčnikom (samo točki 21. in 22. ter zadnji stavek točke 16. s črnilom), ki ga objavljam v neizpremenjenem prepisu. Kar je Jurčič sam prečrtal, sem del v oglate, svojih par dostavkov v okrogle oklepaje. Ta načrt je nastal gotovo pred 15. novembrom 1864. leta, kakor sklepam po nekem poznejšem datiranem zapisku Jurčičevem v isti belježnici. Vsekakor ni izpred leta 1863., ko je objavil Levstik svoj fragment „Deseti brat“, ki je vzbudil Jurčiču po njegovem lastnem zatrdilu zanimanje za to snov. Precejšnja nedodelanost osnutka, omahovanje glede dejanja, neodločnost v osebah in imenih nam odpira zanimiv vpogled v duševno delovanje mladega Jurčiča, dvajsetletnega gimnazijca, ki je v naslednjih dveh letih na Dunaju ta svoj načrt izvršil, ter dal Slovincem „pravo narodno knjigo“, da govorim z Levčevimi besedami.

Črtež.

3. Deseti brat pride v grad Piškotov do hčere čevljarja, hišnega oskrbnika. Značaj čevljarjev in žene. Zgodovina gradu in njegovega lastnika starega odljudnega moža, ki se malo peča za sina. Sin hud na desetega brata. Ga spodi. Deseti br. hud.

4. Spak gre proti vasi poje. Pride mimo Matjaža, kamnoseka, ki na solncu samotni kamenje kleplje. [Značaj.] Pesem. Zmirom ženim druge sam sebe pa ne morem. Oba gresta groše zapit, ki jih ima Spak, v krčmi najdeta Dolfa. Ta Spaku pove o novem učniku. Krčmar Bobek. Deseti brat popusti družbo tolaživši Matjaža, ki se jezi na grajščaka, branečega mu rake in ribe loviti, in gre v [samo].

5. ponižno kočo kjer je stara starikava baba Mikčevka tujka. Njen vnuk ljubi čevljarjevo hči. Mlad lep človek, (kar) goreč, hodi delat na grad. Prinese mu pošto? od nje. Stari babici pak pripoveduje, kako je na gradu. Obljubi jej pripeljati Kvasa.

6. Kvas se je bil privadil na gradu. Splošne črte o značajih posebno o gospodarju — miticus, — vedno dobiti in pridelati željân. Sprehod na staro razvalino na grad s gospico Mánico in Katrico z dr. Brusom. Posledn(ja) dva zad. Kv. in M. se zmenita marsikaj. Pokaže M. lepe ideje o domovini in njeni zgodovini. Pripoje lepo balado Tine mimo. O narodnem kr. (krasnem?) pesništvu sploh. Kv. navdušen za njo.

7. Ribji lov. Matjaž med ribiči. Piškot s puško spremlja M. (Manico), ki pa govori prijazneje s Kvasom ko ž njim. Pogovor poslednjega s Tinetom, ki mu pove da je gotovo Pišk. ženin Maničin. Neka otožnost ga prevzame. Ni vesel celo lov. [Mani(ca) se zvrne]. Piškot se hoče izkazati skoči iz čolna v čoln pa pade v vodo, [zagazi] odplava, ter stopivši zabrede v blato globoko, do ust. Na krik mu pomaga prvi Kvas. Ta se mu mrzlo zahvali. Vidivši to Manica se jej zdi ne prav, ona mu zahvali v njegovem imenu (koj?). To pa njega ravno razkači. Boj notranji...

8. Domu gredočega [ga] sreča sreča Spak. Ta mu pove: ne skrbi nič imel jo boš. Piškot bo

9. Tisti večer pojedina v gradu. Piškot gre domu. Mimo cerkvice tam vidi bel strah. Pade v omedlevico: To je vzrok, da ne pride več v grad.

[10. Sneg je bil zapal. Lesičji lov. Povabi ga grajščak, ki se je čudil da P. ni več in ki je vendar le želel, da bi M. vzel.]

10. Drugi dan Kv. na lov v vas. Janeza dobi. Govori z babo. Njena povest. Domu grede vidi od daleč da grajski pastir žene živino z vode, ter da Mánica in Piškot sprehajata se mimo vode. Bik zdívja in leti proti njima. Piškot se skrrije za lipo in kliče gospico za seboj, toda ta se v strahu spotakne, pade, bik za petami puha in meče sneg v zrak — smrtna nevarnost, zdajci pokne puška Kvasova in reši Manico smrti. — Glej 11.

12. Večerna zabava v gradu. Družba, zdravnik, fajmošter [etc.] Brus, etc hvalijo pogumno delovanje Kvasovo. Dvomljivo mrzlo vedenje tega. Piškot pravi, da je bilo vsakemu dolžnost storiti to. — —

Deklici sestri gresti spat. Skupaj v eni sobi. Nežni razgovor Manica razodene sestri svoje skrivnosti. Ta jo svari.

11. Sprehod na led. „Ljubim te“. Deklica ne reče nič, gleda v stran, potem pak, Ljubim.

Tudi pove da je Janez vzel ljubico. Učinek: Pač jima bode dobro šlo.

13. Gospici zaspiti sladko. Kar jih po noči pesem zbudi. [Piškot.] Študent poje na vrtu, krik, tepež. Manica zavpije, posluša a vse tiho in tiho po temi. Hoče se iztrgati, sestra je ne pusti. Pošlje deklo ta pregleda vse, najde kri in [študentov] učencikov [e žepne bukvice] dnevnik. Manica ga skrrije.

14.) [Dnevnik bere]. Drugi dan učenik resen, žalosten. Vse pusto in tiho. Pride dr. Kvas in zdravnik [odpeljejo učenika] povedo da je Piškot ranjen, pa da ne pove kdo ga je, dasiravno ga ve on in ga vsi sluté.

15. Lesičji lov spomladi. P. razžali učenika, postavivši ga na zadnjo stajo, sebe na najboljo. Puška počí P. se zvrne v graben,

16. Brus da Kvasa prijete zapreti. Izpraševanje. Sodba. Kaže se naposled da je Kv. res kriv. Obsojen. Priče za Kvasovo dobro življenje. — —

17. [Deseti brat izgine]. Spak pri starem P. brat njegov mlaji. Čez [osem] pet let. Maščevanje — — — Stari P. umrl zapustil premoženje ubogim in cesarju.

[18.] Katrica omožena. Grajščak ima zeta Brusa, sinovje odrasli, Manica samica o to žna.

19. Nekega večera gre Janez spati. Nekdo potrka gre odpreti in noter pride postaren razmršen človek, suh, Kvas, govorjenje o gradu. Drugi dan zboli umrje zapove dati prstan z roke Manici Tam leži pokopan pod lipo perje šumi čudovito pesem nad grobom in počiva v ladni zemlji.

18. V ljubljanskem gradu jetnik se oprosti. Na mahu v mrvi spi pri kačah. V temi dalje, dalje.

14—15. Med. Puškar gluhi Mahajec v koči. Pride k njem deseti brat po puško.

20. Ker ga je bil brat Piškot ogoljufal za premoženje, bil je Spak hud nanj Maščevanje nad sinom, da ne bi imel premoženja na kom pustiti. Prisega da hoče ubožen ostati in bratu povrniti.

21. V sredi gre — Zdravnik Stikavt s svojo hčerjo pride na grad hčer praktična prozaična zaljubi se v Kvasa rada ž njim govori in o njem, včasih vzdihne.

22. Deseti brat dobo pri sodbi Kvasa ter mu pošepeta na uho, naj bode brez skrbi vse bode on dobro naredil. Res mu v temnici ljublj. — (Tu vrinjeno med vrstice:) Strah v beli obleki . . . — meče pile da bi se rešil, pa je nesrečen in [pride sam v luknjo] ga ustrelé . . . Zadnje besede — — Jaz sem ga jaz, on ga ni ubil.

Deseti brat je med lovom ranjen in bolán leži v Mahajčevi koči. Pride k njem [stara] zdravnik Stikavt in vidi se da ima Spak dosti denarja. Poprašuje kako je s Kvasom in prosi da bi skoraj ozdravel toliko da bi šel k Piškavu.

Popravek. V decembrski številki lanskega „Lj. Zvona“ na str. 572 objavljena „Še nenatisnjena Prešernova pesem“ je prepis iz Prešernove pri-godnice „Janezu N. Hradeckemu na njegovega mestnega županstva petindvajsetletnice dan“ in sicer po Jurčič-Stritarjevi izdaji Prešernovih „Pesmi“ l. 1866 (str. 228, v Alešovčevem ponatisu str. 224); torej so verzi že znani in podpis ni Prešernov. — Enako je o „Prešernovem servisu“ poročal Jos. Lendovšek v „Lj. Zvonu“ že l. 1889 str. 638: „Nekaj iz ostaline Prešernove“, toda notica je ostala neznana celo posestniku Prešernovega servisa. J. Š—r.

